

Szerepkereső első év

2011. augusztus 8.

Összefoglaló

Az ellensúly szerepből együttműködővé váló Göncz, a támogató, majd semleges szerepben feltűnő Mádl, és az autonóm, olykor konfrontatív államfőként működő Sólyom után Schmitt Pállal ismét a kormánnyal szorosan együttműködő, ám egyelőre szerepét kereső elnök dolgozik a Sándor-palotában. Egy éve tölti be a köztársasági elnöki posztot Schmitt Pál, akit a Fidesz-KDNP jelöltjeként választott meg tavaly az Országgyűlés kétharmados többsége.

A rendszerváltást követően megválasztott negyedik köztársasági elnöknek nehéz feladata van, mert a kétharmados többséggel rendelkező, politikusként általa is támogatott kormány mellett kell ellátnia az államfői feladatokat. Ennek a szerepnek nincs igazi elő- vagy példaképe, ahogy a demokratikusan megválasztott, világos felhatalmazású egységes kétharmadnak sincs. Az alábbiakban Schmitt Pál első, szerepkereső hivatali évét Göncz Árpád második, a Horn-kormányt támogató időszakához hasonlítjuk.

Vizsgálatunk során három hasonlóságot és egy fontos különbséget találtunk a két államfő között. A második ciklusát megkezdő Göncz Árpád és Schmitt Pál megválasztása, karrierútja és kormányhoz való viszonya (vétók, politikai autonómia hiánya) nagyon hasonló: az államfő politikai, közjogi aktivitása a rendelkezésére álló eszközök használatát tekintve újra minimális. Ugyanakkor alapvető különbség, hogy a fáradhatatlan Schmitt – Gönczcel, az 1995-re már tapasztalt államfővel szemben – nem tudta még kialakítani világos szerepét. Ugyan Schmitt és második ciklusában Göncz is elsősorban protokolláris-formális funkciót töltött be, különbség azonban, hogy Göncz sokkal aktívabb külpolitikai szereplőként jelent meg a nyilvánosságban.

Beszédes, hogy ugyan megválasztása utáni „programbeszédében” kijelölt a számára fontos témákat (a magyar nyelv védelme, sport és egészséges életmód népszerűsítése, tanulás ügyének elősegítése), s országjárása során igyekezett ezekre mindig felhívni a figyelmet, ugyanakkor egyik témában sem exponálta magát hangsúlyosan.

Három hasonlóság

1. Kétharmados választási eredmény

Az államfő politikai súlya, megítélése, elfogadottsága szempontjából nem mellékes, miként történik jelölése, a politikai erők között mennyire volt konszenzus személyét illetően. A köztársasági elnök első számú funkciója, hogy kifejezze a nemzet egységét, ennek a követelménynek pedig elméletileg jobban megfelel, ha minél szélesebb támogatással és konszenzussal megválasztott személy tölti be a tisztséget. Schmitt Pált a Fidesz-KDNP jelöltjeként az első fordulóban kétharmados többséggel választotta köztársasági elnökké az Országgyűlés (263 szavazat).¹ Ez korábban csak Göncz Árpád esetében fordult elő, aki azonban 1990-ben „konszenzusos” jelölt volt (295 szavazattal), az SZDSZ-MDF paktum eredményeként. 1995-ben, második ciklusa kezdetén, viszont Göncz is a kormánypártok jelöltjeként került hivatalába (259 szavazattal). A szavazatszámok azonban nyilván csak az adott kontextusban értékelendők, a szavazás körülményeinek pedig leginkább csak rövidtávon lehet hatása², az államfő politikai szereplőkhöz való viszonyát, politikai súlyát sokkal inkább az határozza meg egy időszakban, milyen kérdésekben szólalt meg, valamely esemény kapcsán hogyan foglalt állást.

2. Életút: politikusból államfő

Schmitt Pál elődeivel ellentétben nem jogi, hanem közgazdasági végzettséggel rendelkezik, ugyanakkor, a MOB elnökeként és az Országos Testnevelési és Sporthivatal elnökhelyetteseként, a rendszerváltozás előtt is szerzett már államirányítási tapasztalatot.

A fentieket leszámítva ismét Göncz Árpádhoz hasonlít pályáíve. Egyrészt a politikán kívüli teljesítményével alapozta meg tekintélyét és népszerűségét: Göncz Árpád esetében az írói munkásság és a forradalmár múlt, Schmitt Pál esetében pedig az olimpiai bajnoki cím tekinthető az elismertség forrásának.

Másrészt szintén hasonlóság, hogy mind Göncz, mind Schmitt politikusból lett államfő. Schmitt Pál politikusi pályafutása 2002-ben kezdődött, amikor formálisan független jelöltként indult a főpolgármester-választáson, de ténylegesen az akkori parlamenti ellenzék két pártja, a Fidesz és a Magyar Demokrata Fórum támogatta. Érdekes részlet, hogy a Fideszben befutott karrierje előtt, 1994-ben még az MSZP is a lehetséges főpolgármester-jelöltek között tartotta számon.³

Az eredménytelen főpolgármester-választás után Schmitt 2003-ban belépett a Fideszbe, majd ugyanebben az évben megválasztották a párt egyik alelnökévé. A 2004-es EP-választáson pártja listavezetője volt, az Európai Parlament tagjává választották, és a Fidesz EP-delegációjának vezetője lett. A 2009-es EP-választáson ismét mandátumot szerzett, s az Európai Parlament alelnökeként az EP eddigi legmagasabb rangú magyar tisztségviselője lett.

A 2010-es országgyűlési választáson a Fidesz–KDNP pártszövetség országos listáján indult, onnan szerzett mandátumot. Megválasztása után lemondott EP-képviselőségéről. Ezt követően, a Fidesz frakció kezdeményezésére, a 2010-ben megalakuló Országgyűlés elnökévé választották. 2010. május 14-ei megválasztása után a házelnöki posztot nem sokáig töltötte be, az inkább előszobája volt a köztársasági elnöki tisztségnek – hasonlóan egyébként Göncz Árpádhoz, aki 1990 májusa és augusztusa között szintén házelnök volt. Szintén párhuzamosság, hogy megválasztása előtt Göncz is politikus volt: 1988-tól az SZDSZ ügyvivője, 1989-től az SZDSZ Országos Tanácsának tagja, 1990-ben pedig a párt budapesti listájának első helyezettje.

A politikusi múlt egyben azt is jelenti, hogy az államfőnek világos a politikai orientációja.⁴ Schmitt Pál saját bevallása szerint világnézetét a polgári értékrend, a nemzeti elkötelezettség, a konzervativizmus és a keresztény gondolkodás határozza meg.⁵ Minden elnök kitért erre a kérdésre nyilatkozataiban, Göncz is nyíltan vallott politikai értékrendjéről, amelyben az emberi jogok iránti elkötelezettségét emelte ki.⁶

3. Kormánypárti elnökök

A köztársasági elnök tényleges politikai tevékenysége, aktivitása elsősorban annak a függvénye, miként értelmezi az államfő alkotmányos jogaiból következő hatáskörét, pozícióját, és milyen szerepfelfogás jellemzi. Schmitt Pál megválasztásakor mondott beszédében jelezte, hogyan értelmezi jogkörét. Kiemelte, nem kíván „a kormányzás lendületének gátja lenni”, és ellensúly helyett egyensúly szerepet szeretne betölteni.⁷ A megválasztott államfő azt is jelezte, hogy szorosán együtt kíván működni a politikai szereplőkkel. Az államfő jelölési gyakorlatát illetően is – a korábbi szokásjognak megfelelően – a pártokkal való előzetes egyeztetés mellett foglalt állást, ellentétben közvetlen elődjével.

Göncz Árpád második ciklusa elején mondott beszédében hasonlóan fogalmazott: „Államfői tisztségemből következik, hogy e történelmi feladat teljesítéséhez a magam alkotmány adta eszközeivel és a szavam tisztem adta súlyával élve, minden tőlem telhető segítséget megadjak az Országgyűlésnek, a kormánykoalíció és az ellenzék pártjainak, a Magyar Köztársaság kormányának.”⁸

A kormánnyal való együttműködés természetessége tehát Schmittnél és Göncznél is megjelent. A jelenlegi államfő egyenesen egyfajta „interaktív kapcsolatról” beszélt a hatalmi ágak irányába: a kormánnyal, a parlamenttel és a bíróságokkal, amely segíti integráló feladatának ellátásában. Schmitt Pál azt is külön kiemelte, egy-két miniszterrel szorosán együttműködik majd hivatali ideje alatt.⁹ Újdonság a kormányhoz fűződő kapcsolatában egyedül az volt, hogy Schmitt jelezte, féléves rendszerességgel el fog látogatni a kormány ülésére.

Nemcsak az elvekben, de a nyilatkozatokban is érezhető, hogy Schmitt Pál a kormány munkáját támogató elnök akar lenni. Legyen szó az alkotmányról tartandó népszavazásról¹⁰, a „kétharmados felhatalmazás” egyediségének hangsúlyozásáról,¹¹ vagy a „rendszerváltás időszakát lezáró” alkotmányozásról. Jelöltként, majd frissen megválasztott elnökként elmondott beszéde mellett még egyszer kért szót az Országgyűlésben az új alkotmány elfogadása alkalmából. A politikai napirenden tehát egy a kormány által szorgalmazott ügyben jelent meg leginkább Schmitt Pál. Más politikai kérdésben nem igen foglalt állást az államfő, nem szólalt meg a napirenden lévő vitás ügyekben, vagy társadalmi kérdésekben. A Köztársasági Elnöki Hivatal közleményei között elenyésző az aktuálpolitikai témájú. Schmitt Pál a nyugdíjpénztári intézkedéshez kapcsolódó törvények sürgős aláírásáról, illetve az indokolatlan végkielégítések megadóztatását célzó törvénnyel kapcsolatos AB-döntésről adott ki közleményt, hangsúlyozva a magyar emberek érdekét és a „közös célt” összhangban a kormány érvelésével.

A támogató, együttműködő magatartás Göncz Árpádnál is hasonlóan megfigyelhető. Feltűnést keltett¹² például, amikor Göncz az 1995-ös újévi beszédében a kormányzati reformtörekvéseket alátámasztandó 1994-et az „érlelődő fordulat” évének nevezte, hosszasan sorolva a javulás látható jeleit. Vagy amikor 1994 végén kijelentette, hogy a regnáló koalíciónak nincs alternatívája.¹³ Tény, hogy Göncz a 90-es évek alkotmányozási kísérletéhez másképp viszonyult – a pártok feletti konszenzust sürgette – mint Schmitt a 2011-es alkotmányozáshoz. Ez azonban az eltérő politikai helyzetre vezethető vissza: az

akkori, váratlan koalíció alkotmányozáshoz szükséges legitimitásának hiányára, valamint az ellenzék együttműködő készségére.

Schmitt Pál eddigi államfői tevékenysége során látványos volt, hogy eddig nem érezte szükségét az alkotmányossági felülvizsgálatnak, vagy a politikai vétónak, bár a törvényhozás rendkívül intenzív tempóban zajlott, és számos javaslat vitát generált a közéletben.¹⁴ A Horn-kormány első két évében Göncz Árpád sem élt vétójogával, bár az akkori ellenzék – ahogy az lenni szokott – többször felszólította az elnököt egy-egy törvény kapcsán az aláírás megtagadására. A leghevesebb támadások a Bokros-csomag miatt érték, az MDF erősen szorgalmazta a normakontroll kérését az államfőnél, ám Göncz Árpád aláírta az Alkotmánybíróság által később részben alkotmányellenesnek talált gazdasági stabilizációt szolgáló törvényt.

Egy különbség

Fontos különbség ugyanakkor Göncz Árpád és Schmitt Pál között, hogy az első elnök – köszönhetően a rendszerváltozásban betöltött szerepének és első elnöki ciklusában felhalmozott tapasztalatának – világos szerepfelfogással rendelkezett második, a kormányt támogató ciklusa elején. Ez a szerep elsősorban az akkori kormány gyenge nemzetközi legitimitásának erősítése, valamint az összes parlamenti párt által támogatott euroatlanti integráció diplomáciai támogatása volt.

Megválasztásakor és hivatalba lépésekor a köztársasági elnök általában a nyilvánosság előtt megfogalmazza legfontosabbnak tekintett feladatait, így történt Schmitt Pál esetében is. Ezen megszólalásaiból kiolvasható, mely témákban kíván hangsúlyosabban megjelenni az elnök. Vannak úgynevezett hagyományos államfői feladatok (felhívni a figyelmet a megoldandó társadalmi problémákra, felkarolni az ország érdekében előmozdítandó ügyeket, védenie kell az alkotmányosságot, stb.), de Sólyom László egyenesen önálló elnöki programmal jelentkezett.

1. Schmitt Pál karrierútját tekintve nem meglepő a „diplomata” elnöki karakter célkitűzése¹⁵, ám ennek megvalósítása kevésbé lehet látványos egy külpolitikában aktív miniszterelnök mellett. A külpolitika irányítása, alakítása természetesen a kormány feladata, az elnöknek maradnak a protokolláris események, találkozók, ám a nyilvánosságban alig jelent meg Schmitt Pál diplomáciai tevékenysége.

2. Még a Fidesz-KDNP frakciósövetség előtti meghallgatásán Schmitt Pál kifejtette, hogy a hozzá közelebb álló szerepkörben az elnök az „emberek embere”, és nagy hangsúlyt fektet az emberekkel való találkozásra. Felfogása szerint ahol az elnök megjelenik, annak az eseménynek a rangját emeli, az elnök jelenléte sokat jelent a médiának, a kisebb településeknek, a határon túli magyaroknak. Országjárása is nyilván azt a célt szolgálta, hogy egy-egy megyébe látogatva meghatározott témák mentén (munkahelyteremtés, oktatás stb.) megismerje az ott élők véleményét. Ezt, az emberközeli szerepet Göncz Árpád is felvállalta, hangsúlyozva, hogy ő egy „átlagmagyar”, aki együtt érez és gondolkodik a magyarokkal.¹⁶
3. Parlamenti beszédében több vállalást tett Schmitt Pál, elődje elnöki programjához hasonlóan konkrét ügyeket fogalmazott meg, amelyeket képviselni kíván ciklusa alatt. Elsőként mozgalmat tervezett indítani a magyar nyelv védelméért, ennek érdekében bejelentette, hogy meghirdeti és kiosztja „A magyar nyelvért” elnevezésű díjakat, amelyekkel azokat a személyeket tüntetné ki, akik példamutatóan cselekednek az anyanyelvért. Ám egyelőre a díj átadására nem került sor, ami összefüggésben lehet az államfő személyéhez kapcsolódó „bakikkal”. Emellett az államfő jelezte, mozgósítani kíván az egészséges életmód és a rendszeres sporttevékenység népszerűsítése érdekében.¹⁷ Harmadik vállalásaként pedig az életen át tartó tanulás ügyének, a tudásalapú, versenyképes nemzet szolgálatát jelölte meg, hogy segítse az oktatást, a tudományos életet, kiálljak a pedagógus életpálya erkölcsi és anyagi megbecsültsége mellett.

Abban a tekintetben megfelelt Schmitt Pál terveinek, hogy a politikai napirenden szinte láthatatlan volt az elmúlt egy évben, szinte kizárólag az alkotmányozás kapcsán hallatta hangját, szorgalmazva a folyamatot. Hangsúlyos célkitűzéseinek megvalósításával, tervezett szerepeinek kialakításával azonban még adós. Ezek tisztázása azt is szolgálná, hogy karakteresebb elnöki szerepet alakítson ki magának. Politikai ügyekben nyilvánvalóan továbbra sem fog konfrontálódni a kormánypártokkal, ám a kormány által mellőzött témákban hallathatja a hangját, ezzel kifejtve önálló véleményét és elősegítve az adott ügy haladását.

Végjegyzetek

¹http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat_aktus?p_ckl=39&p_uln=19&p_felsz=96&p_felszi_g=111&p_aktus=8

² Kivéve Sólyom László megválasztását, aki a mai napig nem tudja kikerülni a jogszerű, ám fordulatossá megválasztására irányuló kérdéseket. Lásd legutóbb: <http://www.origo.hu/itthon/20110729-interju-solyom-laszloval.html>

³ Ugyanakkor Lendvai Ildikó szerint csak elbeszélgettek vele; lásd: Nagy József: Lány támasz, in: Mozgó Világ, 2005. május 31. <http://www.epa.hu/01300/01326/00063/08nagy.htm>

⁴ „A pártsemlegesség azonban nem jelent számomra értéksemlegességet, kialakult világnézetemen nem kívánok változtatni, gondolkodásmódomat változatlanul a nemzet iránti elkötelezettség, a kereszténység iránti alázat, a humanizmus és a polgári értékrend határozzák majd meg.” (az Országgyűlésben jelöltként elmondott beszéde, 2010. június 29.)

⁵ „Számomra négy igazán fontos alappillér adja a fundamentumot: az egyik a polgári érték, a másik a nemzeti gondolkodás, a harmadik egyfajta konzervatív megközelítése a dolgoknak, hogy ami a múltból fontos számunkra, azt őriznünk kell, ameddig lehet. És a keresztény gondolkodás.” (Fejér Megyei Hírlap, 2010.09.06.)

⁶ 1995-ös megválasztása után mondott beszédében: <http://www.parlament.hu/naplo35/096/0960011.htm>

⁷ <http://www.keh.hu/index.php?submenu=beszedek&id=132&details=1&cat=22> és <http://www.keh.hu/index.php?submenu=interjuk&id=146&details=1&cat=23>

⁸ <http://www.parlament.hu/naplo35/096/0960011.htm>

⁹ „Személyes és rendszeres kapcsolatot kívánok fenntartani a kormánnyal, az ellenzéki pártokkal és a frakcióvezetőkkel. Terveim szerint ellátogatok majd többek között az Alkotmánybíróságra, a Legfelsőbb Bíróságra is. Fontosnak tartom, hogy az ország felemelkedését közösen segítsük elő és ehhez elengedhetetlen a konzultáció és a párbeszéd. Ezért éltem a meghívással, találkoztam a kormányfővel és a miniszterekkel.” (Népszabadság 2010. aug. 14.)

¹⁰ „Van egy latin mondás „in dubio - plebs” – „kétség esetén a nép”. A népszavazás szent dolog, annál magasabb fórum nincs. A népakarat kifejezése nagyon fontos számomra és nem szabad visszaélni vele. Ez a népszavazás már megtörtént, amikor kétharmados felhatalmazást adtak a választók a győztes pártszövetségnek, amely egyben alkotmányozó többség is.”

¹¹ „Nekem tudomásul kell venni, hogy a nép a szuverén hatalmát ilyen mértékben és arányban ruházta át a parlamentre. Ez nagy lehetőség és hatalmas felelősség is egyben. Hozzáteszem a rendszerváltoztatás óta eltelt húsz évben soha nem volt még a magyar nép ilyen egységes akaratában. Ez példa nélküli az újkori magyar történelemben, sőt Európában is. A magyar nemzetet és az ő akaratukat képviselem s vallom, hogy ezt egyensúlyként s nem ellensúlyként kell tennem.” (NSZ)

„Inkább csak megfordulni, hallgatni a törvényalkotás menetét, odafigyelni fontosabb folyamatokra, talán jó néven fogják venni, hogyha ezzel is szimbolizálom, vagy, ha tetszik, kifejezem, hogy nagyon fontos egységét alkotjuk annak, a mit úgy hívnak, hogy magyar valóság, a nemzet érdeke, a nemzeti összefogás.” (2010. augusztus 09. Interjú az M1 Este Extrában)

¹² Csapody Miklós-Székely Kecskés János: 1995, a „fordulat éve”, in: Magyarország politikai évkönyve 1996, 105. oldal

¹³ <http://www.origo.hu/itthon/20000803goncz.html>

¹⁴ „Nem nevezném ezeket kényes törvényeknek, az ellenzék szerint aggályosak. Tizenhárom törvényt írtam alá, melyeket alaposan megvizsgáltam. Hivatalba lépésem óta, tehát az elmúlt néhány napban kizárólag ezzel foglalkoztam. Úgy látom, hogy ezek szükséges és mind a rend irányába ható törvények.” (NSZ)

¹⁵ „Indokoltnak tartom, hogy az elnök vállaljon aktív szerepet a külpolitikában. Az új elnöknek új energiákat kell vinnie a világ magyarságának. Az állampolgársági törvény módosítása, valamint a nemzet összetartozásáról szóló tanúságtétel elfogadása új lehetőséget kínál arra, hogy az elnök egybefogja a világ magyarságát, ösztönözze őket az anyaországhoz fűződő érzelmi és jogviszony megerősítésére. Magyarország diplomáciai súlyának növelését, mint az ország első számú nagykövete meghatározó feladatnak tekintem.” (jelölti beszéd)

¹⁶ <http://www.origo.hu/itthon/20000803goncz.html>

¹⁷ „A sport egy fiatal számára az életöröm forrása, a szocializáció első foka, amelynek során beilleszkedhet a társadalomba, ahol megtanulhatja a kapcsolatteremtést, a csapatban való gondolkodást, a szabályok között való eligazodást...” (Budai Polgár, 2010.07.21.)